

Beslutningsforslag nr. B 6. Fremsat den 8. februar 1984 af Albrechtsen (VS), Anne Grete Holmsgård (VS), Lenger (VS), Elisabeth Bruun Olesen (VS), Tinning (VS), Pelle Voigt (SF), Margrete Auken (SF), Lilli Gyldenkilde (SF), Hanne Jacobsen (SF) og Thoft (SF)

Forslag til folketingsbeslutning

om at gøre Norden til atomvåbenfri zone

Folketinget opfordrer regeringen til at arbejde for oprettelse af en atomvåbenfri zone i Norden med udgangspunkt i det forslag, der er udarbejdet af en række nordiske fredsorganisationer.

Bemærkninger til forslaget

Som bekendt er der ikke oplagret eller opstillet atomvåben i nogen af de nordiske lande under de nuværende omstændigheder. Men for nogle af landene gælder det, at der i en ikke nærmere defineret »krisituation« kan blive tilført atomvåben med henblik på affyring fra disse landes territorium. Danmark er et af disse lande.

Forslagsstillerne mener, at hele Norden bør gøres til et atomvåbenfrit område gennem folkeretlig bindende aftaler anerkendt af FN. Dette vil indebære, at der heller ikke i en spændings- eller kriseperiode kan opstilles atomvåben i Norden. En traktat med et lignende indhold og sigte er Tlatelolco-traktaten for Latinamerika. I Europa er der bestræbelser på at oprette en tilsvarende zone på Balkan, ligesom Palme-kommissionen har foreslået en atomvåbenfri zone i Centraleuropa. Efter for-

slagsstillernes opfattelse vil oprettelsen af en atomvåbenfri zone i Norden bidrage til afspænding i Europa og være med til at sikre, at Norden forbliver et lavspændingsområde.

Etablering af en atomvåbenfri zone er selvsagt en sag, som skal forhandles med de øvrige nordiske landes regeringer. Det som bilag vedhæftede forslag, udarbejdet af en række nordiske fredsorganisationer, er et udmærket udgangspunkt for sådanne forhandlinger. En tilslutning til dette beslutningsforslag indebærer ikke tilslutning til alle detaljer i forslaget, kun til de brede retningslinjer, det angiver.

Det bemærkes, at beslutningsforslaget er en genfremsættelse af et i folketingsåret 1983-84, 1. samling, fremsat forslag (se Folketingstidende 1983-84, 1. samling, forhandlingerne sp. 2029 og tillæg A sp. 1433).

»Norden som atomvåbenfri zone«

Nedenstående forslag er vedtaget på et møde i Reykjavik 23.-24. april 1983 og udarbejdet af nedenstående nordiske fredsorganisationer:

- Nej til atomvåben, Danmark
- Finlands fredsförbund og de hundras komite, Finland
- Folk fyri firð, Færøerne
- Samtök Herstöðvaandstæðinga, Island
- Nei til atomvåben, Norge
- Svenska freds och skiljedomsföreningen, Sverige.

Redegørelse for forslaget

1. En atomvåbenfri zone

Ved en atomvåbenfri zone vil vi forstå et geografisk afgrænset område, som er erklæret frit for kernefysiske våben gennem folkeretligt bindende aftaler anerkendt af FN.

Dette er uddybet i resolutionen fra FNs første specialsession for nedrustning i 1978. Her fremhæves det, at oprettelse af atomvåbenfrie zoner udgør et vigtigt nedrustningsinitiativ. De stater, som deltager i en sådan zone, bør forpligte sig til at sikre, at zonen faktisk forbliver fri for kernefysiske våben, medens atommagterne på deres side anmodes om at give forpligtende tilsagn om strengt at respektere zonen status og at afstå fra at bruge eller true med at bruge kernefysiske våben mod staterne i zonen.

Den folkeretlige ramme om en atomvåbenfri zone kan udformes på forskellig vis. En mulighed er en fælles traktat mellem alle implicerede parter. En anden løsning er et sæt ensidige viljeserklæringer (løfter). Mellem disse yderpunkter findes kombinationer af begge. Et eksempel på dette er Tlatelolco-aftalen om den atomvåbenfrie zone for Latinamerika. Her foreligger en traktat mellem zonelandene, medens atommagternes garantier er afgivet i separate erklæringer.

Der kan gives argumenter for og imod hver af disse ordninger. Efter en samlet vur-

dering er vi kommet til, at der også for det nordiske område bør indgås en traktat mellem zonelandene, medens atommagternes garantier kan gives i tillægsprotokoller. Ved denne vurdering er der lagt afgørende vægt på ønsket om, at zonen i størst mulig grad skal fremstå som et enhedsmæssigt og selvstændigt nordisk initiativ.

I forbindelse med en atomvåbenfri zone kan indgås tillægsaftaler af forskellig art. Disse kan omfatte stater uden for zonen, og de kan inddrage andre sagsforhold end fravær af atomvåben i selve zoneområdet. Sådanne aftaler må i hvert enkelt tilfælde være genstand for særskilt forhandling mellem de involverede parter.

Når det gælder den foreslåede zone i Norden, kan det efter vor opfattelse være aktuelt at indgå visse tillægsaftaler allerede ved zonen oprettelse. Men systemet med tillægsaftaler kan også bygges ud over tid. Disse spørgsmål vil blive drøftet nærmere i nr. 7.

2. Målsætning

En atomvåbenfri zone i Norden har til formål at hindre atomoprustning i det nordiske område, og oprettelsen af zonen er først og fremmest en selvstændig afspændings- og nedrustningspolitisk handling. Dette skal påvise muligheden for alternative sikkerhedspolitiske løsninger, som peger frem mod et Europa frit for atomvåben. Målet er en atomvåbenfri verden.

Den nye spænding i Øst-Vest forholdet har også fået virkninger for det nordiske område. Supermagternes oprustning og deres stadig mere aktive forberedelser til en atomkrig – ikke mindst i havene rundt omkring Norden – trækker de nordiske lande ind i konfrontationen mellem magtblokkene på en helt ny måde. En atomvåbenfri zone, som forbyder atommagterne at udplacere deres atomvåben i de nordiske lande, kan bidrage til at hindre dette. En sådan zone kan begrænse supermagternes engagement i det

nordiske område og dermed give de nordiske lande større handlefrihed og større mulighed for at varetage deres egne interesser.

Det er absolut nødvendigt med snarlige initiativer, hvis Nordens internationale lavspændingsstatus skal bevares. Oprettelsen af en atomvåbenfri zone i Norden er i dag et alternativ til en tiltagende konfrontation og ikke et alternativ til den tilstand af ro og lavspænding, som indtil for nylig har hersket i nordområderne.

Planerne om en atomvåbenfri zone indebærer ikke i sig selv nogen ændring i den eksisterende alliancefrihed eller alliancetilnytning for noget nordisk land. Planerne er uden videre forenelige med Finlands og Sveriges alliancefrie status. De nordiske NATO-lande må benytte deres medbestemmelsesret inden for alliancen til at få ændret forsvarsplanerne derhen, at de ikke længere omfatter brug af atomvåben på eller fra nordisk område. I den nuværende spændte situation vil det være uansvarligt at overlade initiativet i nedrustningsspørgsmål til supermagterne. De kommer efter al sandsynlighed ikke frem til nogen reel nedrustningsaftale indbyrdes. Dette giver andre lande et ansvar for at tage initiativ – mens der endnu er tid. Særlig er det vigtigt, at de europæiske lande tager selvstændige initiativer for at sikre den europæiske sikkerhed – uanset om de tilhører den ene eller den anden alliance eller er helt alliancefri. Etableringen af en nordisk atomvåbenfri zone kan være et sådant initiativ, som medvirker til at standse forberedelser til en atomkrig i Europa, og som kan være første skridt på vejen mod videre nedrustning.

Zonen skal være en støtte til de folkelige bevægelser, som arbejder for en ændret sikkerhedspolitik i deres egne lande, og et signal til resten af Europa om aktivt at bekæmpe atomtruslen. Kravet om en ny europæisk sikkerhed bliver båret frem af stærke folkelige protester, som breder sig fra land til land. I denne proces vil det betyde et langt skridt fremad, om de nordiske fredsbevægelser får gennemført deres krav om en atomvåbenfri zone.

Det principielle grundlag for zonetanken er en klar afvisning af forestillingen om et »forsvar« med atomvåben. Disse våben er masseødelæggelsesmidler, som ikke kan bruges til at forsvare nogen værdier. Brug af sådanne våben er i sin konsekvens en lige

stor fare for ens egen eksistens som for fjendens. De uhyggelige perspektiver gør det moralsk helt uacceptabelt at bruge atomvåben i strid. Vor tids største moralske spørgsmål er, om man da kan godtage en sikkerhedspolitik, som er baseret på *forberedelse* til en sådan ufattelig forbrydelse mod menneskeheden. Efter vor opfattelse bør de nordiske lande med deres traditioner for fredelig løsning af konflikter og den stærke vægt, de lægger på international ret og moral, være blandt de første til at vise vej:

Vi accepterer ikke en sikkerhedspolitik, som bygger på atomvåben.

3. Geografisk udstrækning

Den nordiske atomvåbenfrie zone bør i første omgang omfatte Danmark, Finland, Færøerne, Island, Norge og Sverige samt de havområder og det luftrum, der er underlagt disse landes suverænitæt i overensstemmelse med gældende folkeretlige bestemmelser. (Dette vil blive præciseret nærmere i det følgende).

Færøerne og Island har ikke været med i de tidligere zoneforslag; men de hører naturligt med, da de historisk, politisk og kulturelt er en del af Norden. Desuden er det et afgørende argument, at der i begge landene findes et stærkt ønske om ikke at stå uden for en nordisk atomvåbenfri zone. Vi erkender, at de forskellige nordiske lande har forskelligt udgangspunkt; men vi kan ikke se, at nogen af dem rejser problemer, som det ikke bør være muligt at kunne løse.

Foreløbig har der ikke været fremsat ønske fra grønlandsk side om, at også Grønland skal være med i en nordisk zone. Derimod har det været foreslået fra ICC (Inuit Circumpolar Conference) at oprette en demilitariseret zone i Arktis. Denne skal omfatte de områder på den vestlige halvkugle, der bebos af inuitfolket (eskimoer).

Dersom man fra Grønlands side fremsætter forslag om medlemskab i en nordisk atomvåbenfri zone som et skridt på vejen til den ønskede demilitariserede zone, bør det imidlertid være muligt med en sådan udvidelse. Den nordiske zoneordning bør allerede fra begyndelsen lægges således til rette, at Grønland kan komme med, hvis og når grønlænderne selv ønsker det.

Den nordiske zone omfatter de nordiske landes territorialfarvand, sådan som dette til enhver tid er defineret inden for rammerne af gældende folkeret. Fra et geografisk synspunkt vil zonen altså bestå af flere dele, der er adskilt fra hinanden ved store havområder med internationalt farvand. Men vi ser det som vor opgave at arbejde for, at disse havområder i fremtiden bliver en del af zonen, og at hele Nordatlanten bliver en atomvåbenfri zone. Den atomvåbenfrie zones lufttrum bør afgrænses i overensstemmelse med den definition, der ser ud til at have den stærkeste folkeretlige forankring, og som siger, at et lands lufttrum strækker sig så højt, som et moderne fly kan flyve (Warszawakonventionen fra 1929). Ifølge dette vil ballistiske raketter, der går i baner uden for atmosfæren, ikke krænke zonen's lufttrum. Derimod er det klart, at krydsermissiler der følger terrænet i lav højde, vil krænke lufttrummet i de lande, som de flyver over.

Den nordiske atomvåbenfrie zone skal være åben for udvidelser som forklaret i nr. 10.

4. Definition af atomvåben

»Atomvåben« betyder sædvanligvis kernefysiske sprængladninger. Det er f.eks. denne definition, der er brugt i Tlatelolco-aftalen om den latinamerikanske zone fra 1967 og Ikke-spredningsaftalen fra 1968. I en FN-udredning fra 1976 er definitionen formuleret således: »Et kernefysisk våben er enhver indretning, der er i stand til at udløse kernefysisk energi på en ukontrolleret måde, uanset indretningens egenskaber i øvrigt, og uden hensyn til den tilsigtede brug.«

Ifølge dette skulle forbudet imod atomvåben inden for zonen gælde kernefysiske sprængladninger og intet andet. Nu kan der imidlertid gives gode grunde for at udvide forbudet til at omfatte andre dele af de kernefysiske våbensystemer. Vitale installationer og udstyr, der kan være hjælpemidler i et atomangreb, vil opfattes som en trussel i krise eller krig. Dersom de ikke kan sættes effektivt ud af spil ved hjælp af konventionelle midler, kan de blive angrebet med atomvåben – alle garantier til trods. I den udstrækning der findes sådanne installationer og sådant udstyr inden for zonen, vil dette bidrage til at undergrave zonen's troværdighed. En

konsekvent holdning til atomoprustning burde tilsige de nordiske lande at trække sig ud af al atomkrigsforberedelse.

Dette skulle kunne tale for at give »atomfriheden« et videre indhold end bare fraværet af kernefysiske sprængladninger. Imidlertid er det vanskeligt at finde en udvidet definition af »atomvåben«, der trækker en klar og præcis grænse, og som er egnet for juridisk brug. Forholdet kompliceres yderligere ved, at installationer og udstyr ofte kan bruges til mange forskellige formål, og at den faktiske betydning for atomkrigsførelse i mange tilfælde kan diskuteres. Det er vigtigt, at der i de nordiske lande bliver taget initiativ til at udarbejde en oversigt over (og evt. definitioner i forbindelse med) installationer og udstyr, der findes i Norden, og som har tilknytning til atomkrigsførelse.

I denne situation har vi lagt afgørende vægt på at have en enkel og entydig definition for at undgå, at forskellige tolkninger fører til uenighed om, hvorvidt zonelandenes forpligtelser er opfyldt. Vi mener derfor, at man bør beholde den begrænsede definition, der knytter begrebet atomvåben direkte til kernefysiske sprængladninger. I de tilfælde og i den udstrækning, det er ønskeligt at forbyde installationer og udstyr, som ikke er knyttet entydigt til atomsprængladninger, kan dette gøres ved egne tillægsaftaler. Der må da i hvert enkelt tilfælde gives nøjagtig specifikation af, hvad forbudet skal gælde.

5. Zonelandenes forpligtelser

Alle de nordiske lande har undertegnet og efterlevet aftalen om ikke-spredning af atomvåben. Efter denne aftale er de forpligtet til ikke selv at udvikle, afprøve eller producere atomvåben. De er også forpligtet til ikke at anskaffe, modtage eller besidde atomvåben.

Ved oprettelsen af en atomvåbenfri zone pålægges der nye forpligtelser ud over dem, der følger med ikke-spredningsaftalen. Nu skal zonelandene også forpligte sig til ikke at tillade andre lande at indføre, udplacere eller lagre sine egne atomvåben i zonen. På den måde frasiger zonestaterne sig muligheden af at kunne bede om militær støtte, der omfatter atomvåben, og de fratager atommagterne mulighederne for at placere atomvåben på zonen's territorium.

Zonelandenes forpligtelser indebærer altså, at de ikke må:

- a) udvikle, afprøve eller producere atomvåben,
- b) anskaffe, modtage eller besidde atomvåben,
- c) tillade andre lande at indføre, udplacere eller lagre sine egne atomvåben i zonen.

Disse punkter giver anledning til nogle uddybende kommentarer:

Punkterne a) og b) indeholder forbud mod atomvåben under zonestaternes kontrol. Punkt c) udvider forbudet til atomvåben, der forbliver under andre staters kontrol.

Punkterne a) og b) indebærer også, at zonestaterne skal forpligte sig til ikke at deltage i udvikling, transport, øvelser eller brug af atomvåben uden for zonen.

Når det i punkt c) hedder, at zonelandene ikke må tillade andre lande at »indføre atomvåben i zonen«, omfatter dette også al transit gennem zonen land-, sø- og luftterritorium med undtagelse af sådan gennemfart, som er hjemlet i folkeretligt bindende aftaler. For øvrigt kan der være særlig grund til at understrege, at forbudet mod transport af atomvåben gennem zonen indebærer et absolut forbud mod overflyvning med atomvåben. Særlig vigtigt er forbudet mod at krænke zonen luftrum med fly eller krydsermissiler på vej til at aflevere atomvåben mod et mål. (I nr. 7 vil vi drøfte mulige foranstaltninger, der kan give et sådant forbud troværdighed). Som nævnt i nr. 1 skal zoneordningen være sikret gennem folkeretligt bindende aftaler godkendt af FN. De forpligtelser, et zoneland påtager sig i anden sammenhæng, f.eks. gennem tilknytning til en forsvarsalliance, er underordnet de forpligtelser, der følger af tilknytningen til zonen.

6. Atommagternes forpligtelser

Som nævnt i nr. 1 forventes det af atommagterne, at de giver forpligtende udsagn om:

- a) at respektere den atomvåbenfrie zones status,
- b) at afstå fra at bruge, eller true med at bruge, atomvåben mod landene i zonen.

Disse punkter giver anledning til nogle uddybende kommentarer:

Forpligtelsen til »at respektere zonen status« indebærer, at atommagterne ikke må gøre forsøg på at indføre atomvåben på zonen område og heller ikke må krænke dens

sø- eller luftterritorium med atomvåbenbærende skibe og undervandsbåde, fly- og krydsermissiler eller på anden måde. Efter vor mening bør atommagternes aktive medvirken omfatte sådanne dispositioner, der giver troværdighed til deres erklærede respekt for zonen status.

I forbindelse med ikke-spredningsaftalen har atommagterne allerede afgivet negative sikkerhedsgarantier, d.v.s. forpligtende erklæringer om ikke at bruge, eller true med at bruge, atomvåben mod lande med atomvåbenfri status. Det forventes derfor, at de ved oprettelsen af den atomvåbenfri zone i Norden giver bekræftende udsagn om, at sådanne garantier står ved magt over for de nordiske lande.

Såvel statusgarantierne som de negative sikkerhedsgarantier bør være klare og entydige og uden forbehold eller betingelser. En tilstand af krise eller krig fritager ikke atommagterne for deres erklærede forpligtelser over for zonen.

Man kan rejse det spørgsmål, om det er realistisk at tro, at de negative sikkerhedsgarantier vil blive overholdt i en krigssituation. Men det bør ikke forhindre indgåelse af ønskede aftaler. Alt internationalt samkvem bygger på forudsætningen om, at man kan slutte aftaler, der overholdes. Et aftalebrud vil i sig selv være en politisk belastning, ikke mindst i en krisesituation med fare for udbrud af åben konflikt.

Her kan der være grund til at minde om, at hovedformålet med zonen ikke er at sikre Norden som en lille fredet ø i en verden af radioaktiv aske efter en atomkrig, men at bidrage til en afspændings- og nedrustningsproces, der kan forhindre selve krigen. I denne sammenhæng kan atommagternes garantier spille en rolle. Dette gælder i særlig grad, hvis de følges op af tillidskabende foranstaltninger, der kan øges deres troværdighed. Dette vil blive drøftet nærmere i nr. 7 og 10.

7. Tillægsaftaler

Vi har allerede i nr. 1 nævnt, at der i forbindelse med en atomvåbenfri zone kan indgås tillægsaftaler (collateral agreements) om forhold, der ligger uden for selve zonedefinitionen. Sådanne aftaler kan omfatte zonestaterne såvel som atommagterne, og eventuelt også andre lande, f.eks. zonen naboer.

I nr. 4 nævnte vi muligheden af at indgå tillægsaftaler om installationer og udstyr, som findes inden for zonen, og som ikke indeholder kernefysiske sprængladninger, men som alligevel kan være af betydning for kernefysisk krigsførelse. I første række gælder det installationer og udstyr, der entydigt er bestemt til at lagre, aflevere eller på anden måde betjene kernefysiske ladninger. Deres funktion er allerede faldet bort på grund af forbudet mod kernefysiske sprængladninger, og derfor er de uacceptable.

Vi står over for større problemer, når det gælder installationer og udstyr, der kan bruges til mange forskellige formål, og hvor den faktiske betydning for atomkrigsførelse kan diskuteres. Her vil der være behov for en nærmere udredning, og der kan være grund til en vis varsomhed. Der foreligger altid en mulighed for, at de enkelte lande kan afskaffe uønskede anlæg gennem nationale vedtagelser.

En vigtig type tillægsaftaler vil gælde visse atomvåbensystemer, som findes uden for zonen, men som opfattes som særligt truende af zonelandene. Dette gælder i første række atomvåben, som på grund af deres placering, rækkevidde eller andre egenskaber anses for at være entydigt rettet mod mål i zonen. Deres funktion er allerede faldet bort som følge af de negative sikkerhedsgarantier. Man må dog være klar over, at der sandsynligvis kun findes et begrænset antal atomvåben, der kan siges at være entydigt rettet mod mål i Norden. Det kan også vise sig vanskeligt at opnå enighed om, hvilke våben der har en sådan funktion.

Imidlertid kan en diskussion om dette vise sig at være af mindre interesse. Hovedsagen med disse såkaldte eksterne begrænsninger er deres tillidskabende funktion. Våben, som findes i zonen nærhed, og som opfattes som truende, er i denne sammenhæng relevante, selv om de kun har Norden som ét blandt flere mulige målområder.

På denne baggrund kan det være af interesse at nævne nogle af de våbensystemer, som kan være aktuelle. Vi understreger imidlertid, at det drejer sig om eksempler. Der kan findes andre, som er lige så relevante.

– De sovjetiske atomvåbenførende u-både i Østersøen (specielt dem af Golfklassen) opfattes som en reel trussel. Det ville have stor tillidskabende virkning, hvis der kunne ind-

gås en aftale, der medførte, at disse blev fjernet.

– De sovjetiske kort- og mellemdistanceraketter på Kola og i den sydlige del af Leninograd militærdistrikt (f.eks. Frog, Scud, SS-12 og SS-5) opfattes som en trussel i de dele af Norden, der ligger inden for deres rækkevidde. Det ville have en stor tillidskabende virkning, om disse våbensystemer kunne begrænses og helst fjernes helt. (Dette gælder særligt de mest langtrækkende, d.v.s. SS-5 og SS-12).

– De amerikanske Lance-raketter og 155 millimeter atomartilleriet i Slesvig-Holsten rejser specielle problemer, fordi de i krigstid er underlagt den del af NATOs nordkommando, der er placeret i Karup i Jylland (COMBALTAP), og som også har kommando over de danske styrker. Denne integrering af de danske styrker i en større enhed, som besidder atomvåben, og som efter al sandsynlighed vil kunne bruge disse frit i krigstilfælde uden hensyn til den nationale grænse mellem Forbundsrepublikken og Danmark, gør det vanskeligt at hævde Danmarks atomvåbenfrie status med fuld troværdighed. Det vil derfor være meget ønskeligt at få disse våben fjernet. Dette vil også kunne ses som et led i Palme-kommissionens plan om et atomvåbenfrit bælte langs delelinjen mellem magtblokkene i Europa.

– De amerikanske sø- og luftbaserede krydsermissiler, som efter planerne skal blive operative i nær fremtid, og som ventes at skulle patruljere i Norskehavet med målområder i de nordvestlige dele af Sovjetunionen, vil få deres sandsynlige flyveruter over norsk, svensk og finsk territorium. For krydsermissilerne mangler der effektive varslings-systemer, og deres tilstedeværelse repræsenterer en trussel om hurtige og overraskende kernefysiske angreb. Dette rejser særlige problemer for Sverige og Finland, der baserer deres neutralitetspolitik på en troværdig suverænitetsudøvelse over eget territorium. I dette indgår en udtalt vilje og en rimelig evne til at hindre, at luftrummet bliver brugt i et angreb på en tredje part. Patruljering med krydserbærende fly og fartøjer i Norskehavet vil derfor repræsentere et nyt element af usikkerhed, der kan bidrage til at destabilisere forholdene i Nordeuropa. En sådan patruljering vil også undergrave troværdigheden af den nordiske zone, idet den vil blive opfattet som et synligt bevis på, at garantier-

Bilag til f.t. beslutn. om at gøre Norden til atomvåbenfri zone

ne mod overflyvning er fiktive. Det vil derfor have stor betydning, hvis man kunne holde disse krydsermissiler på afstand. En aftale om, at fly og fartøjer med krydsermissiler om bord ikke skal patruljere i et nærmere angivet havområde, specificeret ved geografiske koordinater, kan bidrage til dette.

Det sidste eksempel med krydsermissilerne adskiller sig fra de foregående ved, at det ikke drejer sig om at reducere eller fjerne eksisterende våbensystemer, men at hindre indførelsen af nye. Dette gør det alligevel ikke mindre aktuelt, snarere tværtimod. Foranstaltninger, der kan hindre modernisering – erstatning af gamle våbensystemer med nye – kan være endnu vigtigere end at eliminere eksisterende systemer.

Der kan blive tale om eksterne begrænsninger som resultat af forhandlinger. Men i mange tilfælde bør der være plads for ensidige foranstaltninger, f.eks. når det gælder tilbagevækning af ældre systemer, der ikke længere har nogen funktion, og tilbageholdenhed med at indføre nye systemer. Dette vil i så fald blive som resultat af selvstændige vurderinger, der lægger vægt på såvel politiske som militære forhold.

Systemet med tillægsaftaler kan bygges ud over tid. Indgåelse af tillægsaftaler må ikke ses som en nødvendig forudsætning for oprettelsen af en nordisk zone, selv om det vil kunne skabe øget tilslutning til zonetanken og gøre det politisk lettere at få oprettet zonen, hvis man allerede i starten kunne træffe aftaler om tillidskabende foranstaltninger.

8. Kontrolordninger

I forbindelse med en zoneaftale må der være kontrolordninger for at sikre, at parterne overholder deres forpligtelser. Zonestaternes forpligtelser er drøftet i nr. 5. Den første af disse (forbudet mod egen produktion) indgår i ikke-spredningsaftalen og er genstand for kontrol af det internationale atomenergi-bureau i Wien (IAEA). Den anden (forbudet mod anskaffelse) indgår også i ikke-spredningsaftalen; men i praksis er den ikke genstand for en tilsvarende kontrol af atomenergi-bureauet. Den tredje forpligtelse (forbudet mod at tillade andre stater at udplacere deres atomvåben i zonen) går ud over ikke-spredningsaftalen. Dette er en ny forpligtelse, som zonestaterne påtager sig på frit grundlag, og

som gælder geografiske områder under deres egen suverænitet. Kontrollen bør i princippet være zonestaternes eget ansvar, som de påtager sig i fællesskab.

Der bør oprettes egnede nordiske kontrolorganer til at kontrollere forpligtelserne mod at anskaffe atomvåben og mod at tillade andre lande at udplacere atomvåben. Et sådant organ kan være en permanent kommission, der behandler rapporter og fatter beslutninger om undersøgelser. En sådan kommission må have repræsentanter for alle nordiske lande, og der bør søges en tilknytning til FN-systemet.

Atommagternes forpligtelser er drøftet i nr. 6. De omfatter statusgarantier og ikke-brugsgarantier. For disse garantier gælder de samme forhold som dem, der er nævnt ovenfor, og de kræver næppe egne kontrolorganer.

De vanskeligste problemer vil melde sig i forbindelse med kontrol af eventuelle tillægsaftaler om eksterne begrænsninger (jfr. nr. 7). Her gælder det kontrol af atommagternes dispositioner i områder uden for zonestaternes suverænitet. Derfor vil zonestaternes muligheder for kontrol være begrænset både teknisk og politisk. Men dersom atommagterne først er villige til at medvirke til en zoneordning, som foreskriver begrænsninger, vil de ganske sikkert vogte på hinanden med de midler, der til enhver tid er tilgængelige. Derfor må kontrolansvaret her i væsentlig grad påhvile atommagterne selv i henhold til nærmere aftale. (Jfr. SALT-aftalerne mellem USA og USSR fra 1972 og 1979, som overlader hver af parterne at udføre kontrollen af den anden med de tekniske hjælpemidler, de råder over, og i overensstemmelse med international ret). Det kan imidlertid være aktuelt at oprette et organ med repræsentanter fra zonestaterne og fra atommagterne til konsultation om, hvordan tillidskabende foranstaltninger kan gennemføres i forbindelse med zoneordningen. Dette vil blive drøftet nærmere i nr. 10.

9. Oprettelse af zonen

Oprettelsen af regionale atomvåbenfrie zoner er et led i en proces frem imod et atomvåbenfrit Europa. Dette indebærer, at den nordiske zone må ses i et bredere europæisk perspektiv. Men den nordiske zone må

ikke gøres afhængig af, at man på forhånd – eller samtidig – får etableret en omfattende europæisk sikkerhedsordning. En løsning af problemerne i Centraleuropa må nødvendigvis tage tid på grund af den stærke koncentration af atomvåben i disse områder. Derfor er det vigtigt, at de nordiske lande tager et selvstændigt initiativ og sætter processen i gang. Et gennembrud i Norden kan i næste omgang være en stimulans og en støtte for de kræfter, der arbejder seriøst for at få gennemført en løsning i Centraleuropa.

Oprettelsen af den atomvåbenfrie zone vil kræve rådslagninger og forhandlinger mellem mange parter, på forskellige niveauer og til forskellig tid. Det allerførste skridt kan være, at de nordiske lande, enkeltvis eller samlet, afgiver en hensigts erklæring om, at de inden for et vist tidsrum vil erklære Norden for en atomvåbenfri zone. Det næste skridt må være, at de nordiske lande gennem møder på embedsmands- og udenrigsminister-niveau bliver enige om et fælles grundlag for en aftale. Derefter kan de – enkeltvis eller samlet – foretage sonderinger og gennemføre konsultationer med allierede og andre berørte parter på dette grundlag. Det videre arbejde vil afhænge af resultatet af disse konsultationsrunder, og det er for tidligt at opstille en detaljeret plan for dette arbejde frem imod en traktat, som kan forelægges FN's generalforsamling.

Vi har tidligere nævnt, at det kan være ønskeligt med tillægsaftaler – og specielt tillægsaftaler om eksterne begrænsninger (nr. 7). Her er det atommagter, der må gøre indrømmelser, og i forhandlingerne om sådanne aftaler vil de spille en afgørende rolle. På dette punkt vil de nordiske lande i det væsentligste komme til at fungere som initiativtagere og mellemmand. For øvrigt vil vi gentage det, der er sagt tidligere, at systemet med tillægsaftaler kan bygges ud over tid. Selv om det er ønskeligt med visse tillægsaftaler allerede ved oprettelsen af zonen, må man ikke på dette tidspunkt stille så omfattende krav, at de kan vælte hele zoneplanen. Foranstaltninger, som det i første omgang er vanskeligt at realisere, kan være lettere at gennemføre senere, når zoneaftalen har stået ved magt i nogen tid og spændingen i området er dæmpet.

10. Videre udbygning af zonen

Som nævnt i indledningen er det en af målsætningerne med den nordiske zone, at den skal virke som en løftestang for det internationale nedrustningsarbejde. Efter oprettelsen af zonen forpligter zonestaterne sig til at arbejde aktivt for at udvide zonen geografisk, indholdsmæssigt og sikkerhedspolitisk. Dette kan ske ved en videre udbygning af systemet med tillægsaftaler, men også på anden måde.

I debatten om Norden som atomvåbenfri zone har der været fremsat forslag om at oprette en såkaldt udtyndingszone rundt om selve forbudsområdet. Der har hersket en vis uklarhed om definitionen af dette begreb, og visse uheldige tolkninger har bidraget til at bringe ordet i miskredit, måske særlig i Danmark og Norge. Efter den definition, der er givet i Johan Tunberger »Norden – en kärnvåpenfri zon?« er en udtyndingszone »områder, som grænser op til den egentlige atomvåbenfrie zone, hvor visse klasser af atomvåbensystemer med rækkevidder, der gør dem egnet til mål inden for zonen, er forbudt«. Som man ser, ligger dette tæt op til vor definition af »eksterne begrænsninger«, og vi henviser til nr. 7, hvor vi har anbefalet tillægsaftaler om sådanne begrænsninger. I denne sammenhæng minder vi om, at disse aftaler er selektive, d.v.s. det drejer sig om nærmere specificerede våbensystemer og geografiske områder, afhængigt af de aktuelle forhold i hvert enkelt tilfælde. Sådanne aftaler kan indgås til forskellig tid – nogle ved zonen oprettelse, andre på et senere tidspunkt (jfr. nr. 9).

Når det gælder spørgsmålet om en geografisk udvidelse af den egentlige zone, er Grønland den mest naturlige kandidat (jfr. nr. 3). Dette land har nær tilknytning til Norden og er en strategisk vigtig del af det nordatlantiske område. Via Grønland er der mulighed for samarbejde med det øvrige arktiske område på den vestlige halvkugle og med Canada, hvor der er en stærk folkelig opinion mod atomvåben.

Den nordiske zone består af flere dele, der er adskilt ved store internationale havområder. For disse farvande vil det være aktuelt at indgå aftaler om begrænsning af specielle våbensystemer, sådan som vi tidligere har nævnt det. For visse havområder burde det imidlertid være muligt at opnå fuld atomvåbenfrihed. Det mest nærliggende eksempel er

Bottenhavet (Den botniske Bugt), hvor de internationale områder er små og næppe specielt vigtige for atommagterne. Vanskeligere, men også vigtigere, vil det være at opnå atomvåbenfri status for hele Østersøen. At få Østersøen gjort atomvåbenfri vil være af meget stor sikkerhedsmæssig betydning. Et muligt skridt på vejen mod dette mål kunne være et forbud mod atomvåben i hele Østersøen med undtagelse af visse sejlrender mellem de danske stræder og de sovjetiske havne og skibsværfter i Balticum og den Finske Bugt. I disse render skulle så transit være tilladt på særlige vilkår, som f.eks. at alle u-både skal passere i overfladestilling. (Dette er en eksisterende bestemmelse, som gælder passage i de danske sunde).

Et stort og vigtigt havområde omfatter Nordsøen og den nordlige del af Atlanterhavet. Her står man over for store problemer, fordi disse områder er af stor strategisk betydning i den aktuelle konfrontation mellem supermagterne. Men netop derfor vil det også være af den allerstørste betydning at få oprustningen i disse områder under kontrol. Her må man stille mod en successiv udbygning af aftalerne således, at man efterhånden får indført stadig mere omfattende begrænsninger. I det lange løb er målet at få gjort Atlanterhavet til et atomvåbenfrit område.

I princippet bør enhver atomvåbenfri zone ikke bare være åben for udvidelse til de nærmeste områder; men den må også tillade koordinering med zoner i andre områder. I Grækenland, Rumænien, Bulgarien og Jugoslavien er der på regeringsplan taget initiativ til at undersøge spørgsmålet om oprettelse af en zone på Balkan. Hvis der oprettes atomvåbenfrie zoner i Norden og på Balkan, vil disse kunne danne endepunkterne for en fremtidig atomvåbenfri zone gennem Centraleuropa. Et første skridt på vejen til en sådan zone kan være en tilbagetrækning af atomvåben fra et område på begge sider af skillelinjen mellem magtblokkene, sådan som det er foreslået af Palme-kommissionen. Som helhed vil et sådant arrangement betyde, at der inddrages store dele af såvel Warszawa-pagtens som NATOs områder.

De eksempler, der er nævnt her, er ikke de eneste. Der findes andre, der kan være lige så aktuelle. Højt på ønskelisten står planerne om en atomvåbenfri zone for Benelux-landene, hvor der findes en stærk folkeopinion

mod atomvåben. Tanken om en sikkerhedszone i Middelhavsområdet har også været drøftet. Endemålet må være at få gjort hele Europa frit for atomvåben.

Ved den indholdsmæssige afgrænsning af zoneplanen brugte vi en streng definition for at opnå størst mulig klarhed og undgå strid om fortolkninger (jfr. nr. 4). Vi har også nævnt, at ulemperne ved den strenge definition i nogen grad kan afhjælpes gennem egnede tillægsaftaler, der omfatter andre elementer end selve de kernefysiske sprængladninger (jfr. nr. 7). Men siden det her drejer sig om installationer og udstyr på områder inden for zonelandenes egen suverænitæt, vil der også være mulighed for nationale eller nordiske foranstaltninger, der ikke kræver forhandlinger eller aftaler med andre parter. Enkeltvis – eller i samarbejde – kan de nordiske lande foretage begrænsninger eller indføre forbud, som går ud over bestemmelserne i selve zonetraktaten. Det bør være hvert lands ansvar at gøre sit yderste for at sikre, at installationer og udstyr på deres område ikke bliver brugt som hjælpemiddel i en atomkrig. Til det videre arbejde med zonen bør der oprettes egnede organer af fællesnordisk og international karakter.

I nr. 8 nævnte vi behovet for en nordisk kontrolkommission. Foruden denne bør der oprettes et bredere fællesnordisk organ, der f.eks. kan have repræsentanter for regeringerne, de politiske partier, forsvaret, fredsforskere og fredsbevægelser. Dets opgaver bliver at samarbejde med kontrolkommissionen, tage stilling til løbende problemer, fremme debatten om de forhold, der vedrører zonen, samt drøfte mere generelle sikkerhedspolitiske spørgsmål og specielt forsvarsformer, der ikke anvender vold. Det fællesnordiske organ skal også bidrage til at udvikle forholdet til atommagterne ved at foreslå tillidskabende foranstaltninger. Endelig skal det arbejde for en udvidelse af zonerne og for at opretholde kontakten med det internationale organ, der nævntes i slutningen af nr. 8.

Dette internationale organ skal have repræsentanter for zonestaterne, atommagterne og eventuelt andre lande, som har tilknytning til zonen, samt en repræsentant for FNs sekretariat. Foruden at være et forum for konsultationer om tillidskabende foranstaltninger, sådan som vi allerede har nævnt det, skal det have til opgave at overveje, hvordan

zonen kan forbedres og udvides. Organet skal også have kontakt med andre atomvåbenfrie zoner og fredsområder. Dette organ bør i lighed med de andre, der er nævnt, have tilknytning til FN-systemet.

Det bør præciseres, at hvad der her er sagt om zonen organer, er en foreløbig skitse. Den endelige udformning vil kræve omfattende undersøgelser og drøftelser mellem de implicerede parter.

Sikkerhedspolitisk er et af formålene med zonen at sætte hele atomstrategien under de-

bat. Zonestaterne tager afstand fra atomvåben og fra tanken om en sikkerhed baseret på afskrækkelse. Men for at zonen ikke skal legitimere en konventionel oprustning, må det være zonen landenes opgave at arbejde for en sikkerhedspolitisk nytænkning og at udnytte zonen eksistens til at sætte så mange tillidskabende foranstaltninger i gang som muligt. En reel og varig sikkerhed må baseres på gensidig tillid og på et aktivt og udadrettet arbejde for fred.